

PANGLINDUNGAN HAK-HAK NASABAH NGALINDUNGAN KASALAHAN TRANSFER DANA DARI PERSPEKTIF PERATURAN UNDANG-UNDANG

Wentri Merdiani ¹

Fakultas Magister Hukum Universitas Pasundan (UNPAS) Bandung , Jl. Lengkong Besar
No.68 Bandung 40261, Telp: 022-4262226, Fax: 022-421734 3

Abstrak

Transfer média sertipikat analog ka sertipikat éléktronik nyaéta bagian ti transformasi digital dina sistem administrasi tanah di Indonésia anu tujuanana naékkeun efisiensi , transparansi , kapastian hukum , sareng kawijakan kaamanan data lahan leu dilaksanakeun salaku palaksanaan modernisasi palayanan umum ku Kementerian Agraria sareng Tata Ruang/ Badan Pertanahan Nasional (ATR/BPN). Nanging , dina dina praktékna , palaksanaanna mindahkeun média masih beungeut rupa-rupa masalah poténsi légal sareng téknis ngabalukarkeun kateupastian hukum dina masarakat . Panalungtikan leu tujuan Pikeun nganalisis dasar hukum palaksanaan mindahkeun média sertipikat analog ka sertipikat éléktronik sakumaha ogé diajar masalah hukum anu timbul di palaksanaan . Méthode panalungtikan anu dianggo nyaéta diajar hukum normatif kalawan pendekatan pendekatan hukum sareng pendekatan hukum konseptual (pendekatan konseptual), ngaliwatan studi sastra ka bahan hukum primér, sekundér , sareng tersier . Hasil panalungtikan pertunjukan éta ku cara normatif palaksanaan sertipikat éléktronik ngagaduhan sorangan landasan pacu hukum anu cekap ngaliwatan rupa-rupa peraturan di widang lahan sareng sistem pamaréntah dumasar éléktronik . Nanging kumaha oge , tetep aya tantangan dina bentuk kasiapan infrastruktur téknologi , kaamanan sistem data , panyalindungan katuhu masarakat , kitu ogé tingkat kapercayaan umum ka sistem éléktronik . Ku kituna éta , perlu nguatkeun peraturan téknis , perbaikan kualitas sistem kaamanan siber , sosialisasi komprehensif ka masarakat , kitu ogé pamutahiran kapasitas sumber Kakuatan manusa pikeun palaksanaan sertipikat éléktronik kaléng berjalan optimal sareng nyayogikeun kapastian sakumaha ogé panyalindungan langkung seueur hukum Saé kanggo nu nyekel katuhu dina lahan.

Kecap konci : transfer média , sertipikat éléktronik , kapastian hukum , transformasi digital , lahan .

Abstrak

Transisi tina sertipikat analog ka sertipikat éléktronik mangrupikeun bagian tina transformasi digital sistem administrasi pertanahan Indonésia, anu ditujukeun pikeun ningkatkeun efisiensi, transparansi, kapastian hukum, sareng kaamanan data pertanahan. Kawijakan ieu dilaksanakeun salaku bagian tina modernisasi layanan publik ku Kementerian Agraria sareng Tata Ruang/Badan Pertanahan Nasional (ATR/BPN). Nanging, dina praktékna, palaksanaan transisi masih nyanghareupan rupa-rupa masalah hukum sareng téknis anu berpotensi nyiptakeun kateupastian hukum di masarakat. Panilitian ieu ngagaduhan tujuan pikeun nganalisis dasar hukum pikeun transisi tina

sertipikat analog ka sertipikat éléktronik sareng nalungtik masalah hukum anu timbul dina palaksanaanna. Méthode panalungtikan anu dianggo nyaéta panalungtikan hukum normatif kalayan pendekatan undang-undang sareng pendekatan konseptual, ngalangkungan tinjauan literatur bahan hukum primér, sekundér, sareng tersier. Hasil panilitian nunjukkeun yén sacara normatif, palaksanaan sertipikat éléktronik ngagaduhan dasar hukum anu cekap ngalangkungan rupa-rupa peraturan dina widang pertanahan sareng sistem pamaréntahan berbasis éléktronik. Nanging, tantangan tetep aya dina bentuk kesiapan infrastruktur téknologi, kaamanan sistem data, panyalindungan hak-hak masarakat, sareng tingkat kapercayaan masarakat kana sistem éléktronik. Ku kituna, nguatkeun peraturan téknis, ningkatkeun kualitas sistem kaamanan siber, panyuluhan publik anu komprehensif, sareng ningkatkeun kapasitas sumber daya manusia diperyogikeun pikeun mastikeun palaksanaan sertipikat éléktronik anu optimal sareng nyayogikeun kapastian hukum sareng panyalindungan anu langkung ageung pikeun anu gaduh hak tanah.

Kecap konci: média transfer, sertipikat éléktronik, kapastian hukum, transformasi digital, lahan

I. Bubuka

Tanahna ngagaduhan posisi anu pohara fundamental dina kahirupan bangsa jeung nagara di Indonésia, lain ngan salaku sumber Kakuatan ékonomi , tapi ogé salaku bagian ti idéntitas aspék sosial , budaya , komo spiritual masarakat . Sacara umum konstitusional , posisi lahan dikonfirmasi dina Pasal 33 ayat (3) UUD 1945 anu nyatakeun éta bumi , cai sareng kakayaan alam anu aya di jerona dikawasa ku nagara sareng dianggo Pikeun sagedé mungkin kamakmuran jalma. Amanat Konstitusional éta Teras dijelaskeun Tambih deui lajengkeun ngaliwatan Konstitusi Nomer 5 taun 1960 ngeunaan Aturan Prosedur Dasar Hukum Agraria (UUPA), anu janten landasan pacu utama hukum agraris nasional . Pasal 19 ayat (1) UUPA ngabutuhkeun pamaréntah Pikeun ngatur pendaptaran tanah di sakuliah wilayah Republik Indonesia pikeun ngajamin kapastian hukum kanggo nu nyekel katuhu dina lahan . Panyadiaan Ieu ditekenkeun dina Pasal 19 ayat (2) huruf c UUPA anu nyatakeun éta pendaptaran lahan nutupan méré surat tanda bukti hak-hak anu lumaku salaku alat bukti anu kuat .

Ku cara kitu téoritis , kapastian hukum nyaéta salah sahiji obyektif utama hukum salaku diajukeun ku Gustav Radbruch. Radbruch nagara éta hukum sorangan tilu tanda dasar , nyaéta kadilan (gerechtigkeit), expediency (zweckmassigkeit), jeung kapastian hukum (rechtssicherheit), dimana kapastian

hukum paménta ayana aturan anu ditulis , jelas , konsisten , sareng kaléng dikuatkeun pikeun nyegah tindakan sawenang-wenang . Dina kontéks tanah , sertipikat katuhu dina lahan nyaéta alat musik beton perwujudan kapastian hukum nyarios . Sertipikat ditetepkeun dina Pasal 1 angka 20 Peraturan Pamaréntah Nomer 24 taun 1997 ngeunaan Pendaptaran Tanah salaku surat tanda bukti hak-hak anu lumaku salaku alat bukti anu kuat ngeunaan data fisik sareng data légal sapanjang saluyu kalawan data dina buku tanah sareng akta ngukur . Kalayan Ku kituna , ayana sertipikat Henteu ngan saukur dokumén administratif , tapi leuwih alat musik panyalindungan hukum anu nyadiakeun jaminan dina objék , jejer , jeung jenis katuhu dina lahan .

Nanging ku kituna , dina dina praktékna , sistem sertipikat analog (fisik) anu parantos puluhan taun dianggo di Indonésia ti mimiti pertunjukan rupa-rupa kalemahan struktural sareng téknis . Sertipikat fisik rawan ka karusakan akibatna faktor alami siga banjir jeung kahuruan , karugian , pemalsuan , jeung poténsial kajadian tumpang tindih tumpang tindih sertipikat (tumpang tindih) kusabab ngarékam sacara manual di jaman baheula . Salian ti éta , sistem analog ngabalukarkeun teu efisien birokrasi , prosés panéangan data anu laun , sareng muka celah prakték mafia lahan Kusabab nomer verifikasi data kaléng réngsé ku cara gancang sareng terintegrasi . Kaayaan Ieu pertunjukan ayana celah antara idéalitas kapastian hukum (das sollen) jeung kanyataan palaksanaan di lapangan (das sein).

Asup kana era Revolusi Industri 4.0 anu ditandaan ku kalawan digitalisasi dina rupa-rupa séktor , transformasi bade ka pamaréntah dumasar éléktronik (e-pamaréntah) janten hiji hal teu bisa disingkahan . Dina normatif , pangakuan ka dokumén éléktronik salaku alat bukti hukum anu sah ngagaduhan dikonfirmasi dina Pasal 5 ayat (1) Undang-Undang Nomer 19 taun 2016 ngeunaan Robah dina Konstitusi Informasi sareng Transaksi Éléktronik , anu nyatakeun éta Inpormasi Éléktronik sareng/ atanapi Dokumén Éléktronik nyaéta alat bukti hukum anu sah . Panyadiaan éta dikuatkeun mulangkeun di Konstitusi Nomer 1 taun 2024 ngeunaan Informasi sareng Transaksi Éléktronik anu mastikeun posisi dokumén éléktronik di sistem bukti hukum di Indonésia. Yayasan yuridis ieu naon teras jadi pijakan pikeun

Kementerian Agraria sareng Tata Ruang/ Badan Pertanahan Nasional (ATR/BPN) pikeun ngalakukeun transformasi digital lahan ngaliwatan program transfer média sertipikat analog ka sertipikat éléktronik .

Kawijakan sertipikat éléktronik ku cara resmi diatur ngaliwatan Peraturan Menteri ATR/BPN Nomor 1 Tahun 2021 tentang Sertipikat Éléktronik anu teras disempurnakeun kalawan Peraturan Menteri ATR/BPN Nomor 3 Tahun 2023 tentang Penerbitan Dokumén Éléktronik dina Kagiatan Pendaptaran Tanah. Sertipikat éléktronik diterbitkeun ngaliwatan sistem éléktronik anu ngagunakeun tanda leungeun éléktronik disertifikasi sareng disimpen dina database terpadu Kementerian ATR/ BPN. Ku cara kitu téoritis , digitalisasi Ieu tujuan nguatkeun kapastian hukum kalawan ngaminimalkeun résiko pemalsuan , karugian dokumén fisik , kitu ogé ngurangan latihan tumpang tindih tumpang tindih lahan ngaliwatan sistem validasi data anu terintegrasi .

Sanaos ku cara normatif sareng téoritis kawijakan Ieu ngajangjikeun pamutahiran kapastian hukum , dina palaksanaanna Masih kénéh kapanggih rupa-rupa masalah téknis , hukum , sareng sosiologis . Di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang salaku lokasi ulikan , kendala siga serverna teu aktif, data buku teu sinkron lahan heubeul kalawan data digital, ogé perhatian umum ka poténsial hacking sareng bocor data janten halangan nyata di palaksanaan leuwih média. Salian ti éta , handapna literasi digital masarakat sareng kakuranganna sosialisasi ngabalukarkeun bagian nu nyekel katuhu hoream nganteurkeun sertipikat fisik Pikeun dirobah jadi éléktronik Kusabab Masih kénéh diragukeun kakuatan hukum dokumén non-fisik . Kaayaan Ieu pertunjukan éta transformasi digital henteu ngan butuh landasan pacu normatif anu kuat , tapi ogé kesiapan infrastruktur , sumber daya Kakuatan manusa , kitu ogé resepsi sosial umum .

Dumasarkeun kana pedaran cenah , bisa kahartos éta palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik nyaéta usaha nagara strategis di nguatkeun kapastian hukum katuhu dina lahan dina era digital. Nanging , di sisi séjén , palaksanaanna candak tantangan poténsial repot obyektif kapastian hukum Éta Nyalira upami Henteu diurus ku cara komprehensif . Ku kituna éta , panalungtikan Ieu jadi penting Pikeun nganalisis ku cara yuridis masalah anu timbul

di palaksanaan mindahkeun média sareng meunteun sa jauh dimana kawijakanana sertipikat éléktronik mampuh sadar tanda kapastian hukum salaku dibayangkeun di Téori Gustav Radbruch sareng dina sistem hukum Tanah Indonésia .

Ku cara kitu empiris , palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang némbongkeun dinamika anu rumit sareng teu tiasa diprediksi pinuh leumpang tanpa halangan . Kabupatén Tangerang salaku daérah aglomerasi panyangga Ibu kota sorangan tingkat kamekaran pangwangunan ékonomi harta , wewengkon industri sareng transaksi taneuh anu luhur pisan , sahingga volume jasa pendaptaran lahan di daérah ieu kaasup salah sahiji anu pangpadetna pendudukna di Indonésia. Kaayaan éta ngadamel Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang salaku lokasi strategis akselerasi palaksanaan sertipikat éléktronik . Nanging lobana jasa ogé mangaruhan langsung ka beban sistem sareng kompleksitas validasi data .

Dumasarkeun kana hasil observasi panalungtikan awal sareng pra-panalungtikan , kapanggih anu salah sahijina kendala utama di palaksanaan Transfer média nyaéta prosés validasi data buku lahan heubeul (data analog) anu henteu sinkron nganggo data digital. Seueur dokumén lami anu lebet kategori K4 (kualitas data handap), ku kituna merlukeun prosés inspeksi ngulang deui anu ngonsumsi lila pisan sateuacan kaléng dirobah ka sistem éléktronik . Asinkroni antara data fisik (hurup ngukur , buku lahan , warkah) kalayan basis data digital nyababkeun prosés transfer média henteu lumangsung kaléng réngsé ku cara sacara otomatis , tapi kudu ngaliwatan tahapan verifikasi sareng koreksi manual administratif .

Ku cara kitu téknis , sistem Komputerisasi Kagiatan Lahan (KKP) anu dianggo salaku platform digitalisasi ogé sering pangalaman waktos istirahat , khususna iraha kajadian gelombang unggah dokumén akibatna lalu lintas layanan anu luhur . Serverna teu jalan dampak langsung kana katerlambatan dina prosés publikasi sertipikat éléktronik sakumaha ogé lalaunan palayanan ka masarakat . Masalah téknis Ieu ogé dikuatkeun ku kanyataan ayana perhatian ka résiko kaamanan siber , sapertos poténsial hacking sareng bocor data pribadi upami sistem kaamanan Henteu diropéa ku cara sacara périodik . Malah di analisis Tambih deui

lajengkeun disebutkeun yén serverna teu jalan sareng validasi buku tanah kuno anu teu sinkron jadi halangan poténsi nyata ngancam obyektif kapastian hukum Éta Nyalira .

Tina aspék data sosiologis , empiris pertunjukan Masih kénéh handap tingkat kapercayaan umum ka sertipikat éléktronik . Seueur palamar di Kabupatén Tangerang anu ragu-ragu nganteurkeun sertipikat fisik asli aranjeunna Pikeun dicabut sareng diganti kana format éléktronik Kusabab kirang sosialisasi ngeunaan posisi hukum dokumén éléktronik éta . Mamang Ieu utamana muncul dina masarakat anu tacan sorangan literasi digital anu cekap , ogé perhatian upami kajadian gangguan sistem janten aranjeunna Henteu Deui nyekel bukti fisik dina kaayaan lahan Ieu nyieun celah antara das sollen (harepan) normatif régulasi) jeung das sein (realitas) palaksanaan di lapangan).

Salian ti éta , palaksanaan mindahkeun média prosedural ngalibetkeun tahapan administrasi anu cekap ketat , kaasup prosés observasi langsung ka konter pelayanan éléktronika , validasi data , sareng panggunaan sistem basis data anu terintegrasi . Diajar lapangan réngsé ngaliwatan observasi sareng wawancara kalawan Kapala Kantor, Kapala Seksi Nangtukeun Hak sareng Pendaptaran , staf IT , sareng umum palamar . Tina wawancara éta dila pedaran éta sanaos ku cara normatif sertipikat éléktronik sorangan kaunggulan ti sisi kaamanan sareng efisiensi , palaksanaanna butuh kasiapan infrastruktur , sumber daya Kakuatan manusa , kitu ogé strategi komunikasi langkung umum intensif .

Kalayan Ku kituna , data empiris pertunjukan éta masalah palaksanaan transfer média di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang tiasa diklasifikasikeun ka di tilu kategori utama : (1) masalah téknis (server pareum, desinkronisasi data analog -digital , beban sistem luhur), (2) masalah yuridis-administratif (validasi K4 sareng koreksi data lami), sareng (3) masalah sosiologis (rendah kapercayaan masarakat sareng literasi digital). Katilu aspék Ieu masing-masing patali sareng janten faktor penentu kasuksésan palaksanaan sertipikat éléktronik di sadar kapastian hukum dina widang lahan .

Ku cara kitu normatif , palaksanaan mindahkeun média sertipikat analog ka sertipikat éléktronik anu didasarkeun kana amanat konstitusi salaku dikucurkeun

dina Pasal 33 ayat (3) UUD 1945 , anu nyatakeun éta bumi , cai sareng kakayaan alam anu aya di jerona dikawasa ku nagara sareng dianggo Pikeun sagedé mungkin kamakmuran rakyat. Bekel Ieu jadi dasar filosofis yén nagara éta ngagaduhan otoritas dina hiji waktu kawajiban Pikeun ngatur , ngatur , sareng ngajamin kapastian hukum dina hak-hak dina lahan masarakat . Kalayan Ku kituna , unggal kawijakan di widang lahan , kaasup digitalisasi sertipikat , nyaéta bagian ti palaksanaan fungsi pangawasan nagara .

Yayasan normatif utama di hukum agraris nasional nyaéta Konstitusi Nomer 5 taun 1960 ngeunaan Aturan Prosedur Dasar Hukum Agraria (UUPA). Pasal 19 ayat (1) UUPA negeskeun éta Pikeun mastikeun kapastian hukum ku pamaréntah diayakeun pendaptaran lahan di sakuliah wilayah Republik Indonesia. Salajengna , Pasal 19 ayat (2) huruf c UUPA nyatakeun éta pendaptaran lahan nutupan méré surat tanda bukti hak-hak anu lumaku salaku alat bukti anu kuat . Norma ieu méré legitimasi éta sertipikat - saé di formulir analog jeung éléktronika — nyaéta alat musik hukum anu parantos kakuatan bukti anu kuat sareng janten hartina panyalindungan hukum kanggo nu nyekel leres .

Susunan téknis ngeunaan pendaptaran lahan Teras dijelaskeun di Peraturan Pamaréntah Nomer 24 taun 1997 ngeunaan Pendaptaran Tanah . Dina Pasal 32 ayat (1) ditegeskeun éta sertipikat nyaéta surat tanda bukti hak-hak anu lumaku salaku alat bukti anu kuat ngeunaan data fisik sareng data hukum anu aya di jerona sapanjang saluyu kalawan data dina surat ngukur jeung buku lahan . Ketentuan Ieu nekenkeun éta kakuatan bukti sertipikat ayana dina validitas sareng kasaluyuan data anu dirékam di sistem administrasi lahan . Dina kontéks digitalisasi , norma ieu jadi relevan Kusabab validasi data analog ka di sistem éléktronik kudu mastikeun kasaluyuan sareng integritas data tetep minuhan prinsip kapastian hukum .

Transformasi bade ka sertipikat éléktronik meunangkeun legitimasi tambahan ngaliwatan Konstitusi Nomer 11 taun 2008 ngeunaan Informasi sareng Transaksi Éléktronik salaku ngagaduhan robah kalawan Konstitusi Nomer 19 taun 2016 sareng anu terakhir Konstitusi Nomer 1 taun 2024 ngeunaan Informasi sareng Transaksi Elektronik (UU ITE). Pasal 5 ayat (1) UU ITE negeskeun éta Inpormasi Éléktronik sareng/ atanapi Dokumén Éléktronik sareng/ atanapi hasil nyetakna

nyaéta alat bukti hukum anu sah . Norma ieu jadi panto Gerbang pangakuan hukum ka dokumén éléktronik di sistem bukti di Indonésia, kaasup sertipikat lahan éléktronik . Kalayan ayana pangakuan cenah , sertipikat éléktronik sorangan kakuatan hukum anu sami kalawan sertipikat fisik sapanjang minuhan bekel sistem éléktronik anu tiasa dipercaya sareng aman .

Ku cara kitu Tambih deui kawijakan anu khusus sertipikat éléktronik diatur di Peraturan Menteri Agraria sareng Tata Ruang/ Kepala Badan Pertanahan Nasional Nomor 1 Taun 2021 ngeunaan Sertipikat Éléktronik , anu teras disempurnakeun ngaliwatan Peraturan Menteri ATR/BPN Nomor 3 Tahun 2023 tentang Penerbitan Dokumén Éléktronik dina Kagiatan Pendaptaran Tanah . Peraturan Ieu mastikeun éta dokumén hasil kagiatan pendaptaran lahan kaléng diterbitkeun di formulir dokumén éléktronik anu disimpen di sistem Sertipikat éléktronik Kementerian ATR/BPN éléktronik diterbitkeun kalawan nganggo Tanda Tangan Éléktronik anu Disertifikasi anu gaduh jaminan auténtikasi sareng integritas ngaliwatan sistem kriptografi . Kalayan Ku kituna , norma ieu méré dasar hukum operasional kanggo palaksanaan transfer média di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang .

Salian ti éta , kawijakan digitalisasi lahanna ogé saluyu kalawan prinsip organisasi pamaréntah dumasar éléktronik (SPBE) salaku diatur di rupa-rupa peraturan ngeunaan reformasi birokrasi sareng transformasi digital layanan umum . Dina normatif , digitalisasi palayanan lahan tujuan Pikeun naékkeun efisiensi , transparansi , akuntabilitas , sareng nyegah latihan panyimpangan sapertos mafia lahan sareng sertipikat ganda ngaliwatan sistem basis data anu terintegrasi .

Dumasarkeun kana sacara umum hirarki norma , tiasa nyimpulkeun éta palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik sorangan landasan pacu normatif anu kuat , dimimitian ti tingkat konstitusi , undang-undang , peraturan pamaréntah , nepi ka pangaturan menteri sacara téknis . Dina hal légal , sertipikat éléktronik Henteu ngahapus katuhu dina lahan , tapi leuwih nyaéta transformasi bentuk bukti ti fisik ka digital anu tetep mastikeun kapastian hukum sapanjang dilaksanakeun saluyu kalawan prinsip légalitas , reliabilitas sistem éléktronik , sareng panyalindungan data pribadi .

Dumasarkeun kana latar tukang di tukangeun ngeunaan palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang anu masih kénéh beungeut rupa-rupa kendala téknis , hukum , sareng sosiologis , teras rumusan masalah di diajar Ieu museur kana dua masalah utama . Mimitina , kumaha masalah anu disanghareupan ku Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang di palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik , saé diulas ti aspék téknis sistem , validasi data , sareng aspék sosial dina bentuk tingkat pamahaman sareng kapercayaan umum ka sertipikat éléktronik . Kadua , kumaha solusi , kawijakan sareng léngkah-léngkah tindakan strategis anu dilaksanakeun ku Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang di ngungkulan rupa-rupa halangan supados ngawujudkeun kapastian hukum di pendaptaran lahan dumasar éléktronika . Formulasi masalah Ieu penting Pikeun ngaidentifikasi celah antara norma hukum anu ngatur sertipikat éléktronik kalawan kanyataan palaksanaanna di lapangan .

Sedengkeun pikeun tujuanana tulisan diajar Ieu nyaéta Pikeun nganalisis ku cara sacara jero sareng komprehensif ngeunaan masalah anu timbul di palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang , ogé meunteun nepi ka mana kawijakan éta éta ngagaduhan leumpang saluyu kalawan prinsip kapastian hukum di hukum Tanah Indonésia . Salian ti éta , panalungtikan ieu ogé boga tujuan Pikeun marios sareng meunteun solusi jeung kawijakan anu parantos dilaksanakeun ku Kantor Pertanahan di beungeut kendala téknis , administratif , sareng sosial , supados kaléng méré kontribusi pamikiran anu konstruktif kanggo nguatkeun pangaturan , perbaikan sistem darat digital , ogé pamutahiran panyalindungan hukum kanggo umum salaku nu nyekel katuhu dina lahan .

II. Méthode panalungtikan

Diajar Ieu nganggo metode diajar hukum yuridis empiris , nyaéta panalungtikan anu nalungtik bekel hukum anu lumaku (hukum dina buku) sakaligus nganalisis Kumaha hukum éta dilaksanakeun di prakték (hukum dina tindakan). Pendekatan Ieu dipilih Kusabab diajar Henteu ngan nalungtik aspék normatif patali pangaturan undang-undang anu ngatur sertipikat éléktronika , tapi

ogé panalungtikan ku cara langsung palaksanaan mindahkeun média ti sertipikat analog ka sertipikat éléktronik di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang salaku lokasi studi kasus . Sifat panalungtikan Ieu nyaéta déskriptif-analitis , nyaéta tujuan Pikeun ngajelaskeun ku cara sistematis , faktual , sareng akurat ngeunaan masalah anu lumangsung di lapangan , teras dianalisis nganggo téori kapastian hukum sakumaha ogé bekel pangaturan undang-undang anu aya hubunganana .

Data anu dianggo di diajar Ieu diwangun ku tina data primér, data sékundér , sareng data tersier . Data primér diala ngaliwatan diajar panalungtikan lapangan kalawan téhnik observasi langsung nuju prosés palayanan mindahkeun média , panggunaan sistem éléktronik (KKP), ogé prosedur validasi data di Kantor Pertanahan Kabupatén Tangerang . Salian ti éta , dilaksanakeun wawancara terstruktur atanapi semi- terstruktur kalawan informan anu gaduh patalina langsung kalawan barang panalungtikan , sapertos Kapala Kantor Pertanahan, Kapala Seksi Nangtukeun Hak sareng Pendaptaran , staf IT , sareng umum para palamar anu ayeuna ngalaksanakeun prosés transfer média . Data sekundér diala ngaliwatan studi panalungtikan perpustakaan , kalawan nalungtik bahan hukum primér dina wangun pangaturan undang-undang anu aya hubunganana , bahan hukum sekunder dina bentuk buku sareng jurnal ilmiah dina widangna hukum agraris sareng légal téknologi informasi , ogé bahan hukum tersier siga kamus hukum sareng ensiklopedi Pikeun ngajelaskeun istilah téknis . Sadaya data anu diala Teras dianalisis ku cara kualitatif , nyaéta kalawan ngolah sareng napsirkeun data sistematis Pikeun pikaresepeun kacindekan anu lengkep ngeunaan masalah sareng solusi palaksanaan mindahkeun média sertipikat éléktronik di sudut pandang kapastian hukum .

III. Hasil Panalungtikan sareng Analisis

1. Fakta Kasus Transfer Dana Anu Salah Dina Kaputusan Pangadilan Negeri Cibinong Nomer 361/ Pdt.P /2023/PN Cbi 2023

Dumasarkeun kana hasil diajar ka Kaputusan Nomer 361/ Pdt.P /2023/PN Cbi anu diputuskeun ku Pangadilan Negeri Cibinong dina taun 2023, perkara éta Ieu dimimitian ti kajadian kasalahan dina transfer dana ku Pemohon ka akun pihak-pihak séjén anu teu nyaéta pihak anu dituju . Kasalahan transfer kajadian akibatna

kasalahan di asup angka akun obyektif di sistem perbankan sacara éléktronik . Dana ditransfer di jumlah tangtu éta Teras asup ka akun atas nama Responden (panampi dana anu sanés anu judulna). Saatos sadar ayana kasalahan , Pelamar gancang kontak bank ka ngalakukeun ngahalangan sakumaha ogé pamundut ngabalikeun duit , tapi prosés ngabalikeun duit Henteu kaléng réngsé ku cara langsung sabab dana parantos aya di di kamahéran pesta panarima .

Dina prosés penyelesaian , Pemohon ngalebetkeun aplikasi ka pangadilan Pikeun meunangkeun kateguhan hukum salaku dasar ngabalikeun duit tina dana anu parantos ditransfer sacara teu leres . Aplikasi Ieu dikintunkeun di formulir aplikasi sukarelawan (lamar hiji sisi), henteu gugatan sipil biasa , sareng obyektif meunangkeun kapastian hukum ngeunaan status dana sareng kawajiban anu ditransfer sacara salah pangbalikanna . Dina hal ieu , dijelaskeun éta Henteu aya sambungan hukum sateuacanna antara Para palamar sareng panampi dana, janten panampi dana murni kajadian Kusabab kasalahan administrasi di transaksi éléktronik .

Panel Hakim di pertimbangan anjeunna meunteun yén dana anu asup ka akun Responden Henteu nyaéta hak-hak anu sah ku cara hukum . Dina yuridis , panampi dana anu henteu sorangan dasar sambungan hukum kaléng mumpuni salaku tindakan ngabeungharan diri ku cara Henteu valid (sah bétaling atanapi pembayaran anu teu acan dibayar diperyogikeun), sapertos dipikanyaho di prinsip hukum sipil . Hakim mertimbangkeun yén duit anu ditampi Kusabab kasalahan transfer henteu ngahapus katuhu kapamilikan pesta nu ngirim , sareng ku kituna Éta kudu dipulangkeun ka pihak anu gaduh hak .

Dina amar kaputusanana , pangadilan méré dasar hukum kanggo Nu ngalamar Pikeun paménta atanapi pamundut ngabalikeun duitna . Kaputusan éta Ieu méré kapastian hukum kanggo Nu ngalamar salaku korban kasalahan transfer dina waktos anu sami mastikeun prinsip éta sistem transaksi éléktronik Henteu miceun prinsip dasar hukum sipil ngeunaan kapamilikan sareng kawajiban mulangkeun dina pembayaran anu teu acan dibayar sah.

Tina sudut pandang hukum sipil , kasus Ieu patali nutup kalawan prinsip kaadilan sareng kapastian hukum di sambungan hukum sipil . Kasalahan transfer

dana dina sistem perbankan éléktronika sacara umum nyaéta formulir kajadian hukum-hukum anu henteu ngahaja , tapi ngabalukarkeun akibatna hukum dina bentuk gerak ngontrol duit ka pihak anu teu anu judulna . Dina doktrin hukum sipil , pamayaran anu dilakukeun Kusabab kasalahan atanapi tanpa dasar kawajiban hukum méré katuhu ka pihak anu cilaka Pikeun paménta mulangkeun.

Ti sisi hukum perbankan sareng transaksi éléktronik , kasus Ieu pertunjukan éta kamajuan téknologi di sistem transfer dana tacan pinuh miceun résiko kasalahan kasalahan manusa . Sistem éléktronik ngan kalakuan salaku hartina , sedengkeun teu cekap jawaban hukum masih kénéh nuturkeun prinsip-prinsip hukum sipil anu lumaku . Ku kituna éta , kaputusan Ieu mastikeun éta panyalindungan hukum ka konsumén masih kénéh sayogi ngaliwatan mékanisme kaadilan .

Ku cara kitu kasus sosiologis ieu ogé ngagambarkeun ningkat jumlah sengketa anu aya hubunganana kalawan transaksi digital dina masarakat . Ningkatna panggunaan mobile banking sareng internet banking lega poténsial naékkeun résiko transfer anu salah, khususna upami Henteu réngsé verifikasi berlapis-lapis sateuacan konfirmasi transaksi . Kalayan ayana kaputusan ieu , pangadilan méré preseden éta jalur hukum sipil kaléng dianggo salaku solusi upami padumukan ngaliwatan perbankan Henteu suksés.

Salian ti éta , ti juru pandangan kapastian hukum , katangtuan Ieu méré legitimasi formal pikeun Nu ngalamar Pikeun ngaliwat léngkah administrasi nuluykeun di bank atanapi malah palaksanaan upami diperyogikeun . Kaputusan ieu ogé nekenkeun éta anu terang saha anu nampi dana ayana kasalahan transfer sareng masih ngontrol dana kaléng dianggap kalakuan Henteu saluyu kalawan prinsip niat anu saé Saé di hukum sipil .

Dumasarkeun kana hasil panalungtikan sareng analisis , tiasa nyimpulkeun éta di Kaputusan Nomer 361/ Pdt.P /2023/PN Cbi , pangadilan ngagaduhan nerapkeun prinsip hukum sipil ku cara pantes di réngsé kasus transfer dana anu salah. Dana anu ditampi tanpa dasar hukum masih kénéh jadi dipiboga ku pesta pangirim sareng panampi kudu balikkeun deui . Putusanana Ieu nguatkeun panyalindungan hukum ngalawan korban kasalahan transfer dina transaksi

éléktronik sakumaha ogé mastikeun pentingna niat anu saé anu saé sareng tanggung jawab jawaban hukum di nganggo sistem perbankan digital .

2. Posisi Hukum Konsumén di Layanan Transfer Dana

Posisi hukum konsumén di jasa transfer dana sacara umum kaléng diulas ti sambungan hukum antara konsumén sareng bank sapertos panitia palayanan perbankan . Hubungan éta lahir ti kasapukan antara bank sareng nasabah dumasar kana prinsip kapercayaan (hubungan fidusia). Dina kontéksna ieu , konsumén cicing salaku konsumen palayanan keuangan dina hiji waktu nu boga dana anu disimpen di rekening bank , sedengkeun bank éta aya di tempat salaku lembaga perantara anu nampi tabungan sareng nyayogikeun palayanan transaksi , kalebet transfer dana. Hubungan hukum éta alam kontraktual sareng tunduk kana ketentuan hukum sipil sakumaha ogé hukum perbankan .

Ku cara kitu normatif , posisi konsumén diatur di rupa-rupa aturan , salah sahijina di Konstitusi Nomer 10 taun 1998 ngeunaan Perbankan anu nyebutkeun yén bank nyaéta badan usaha anu ngumpulkeun dana ti umum di formulir tabungan sareng nyebarkeunana mulangkeun ka umum di formulir kiridit sareng/ atanapi formulir istilah - istilah séjénna Ieu pertunjukan éta konsumén sorangan posisi salaku pihak anu masihan amanah dana-dana éta ka bank, supados bank ngagaduhan kawajiban hukum Pikeun penjaga kaamanan , karusiah , sareng kalancaran transaksi kana dana . Dina jasa transfer dana , bank wajib laksanakeun pesenan transfer numutkeun parentah konsumén kalawan prinsip prinsip kehati-hatian (prudential).

Dina sudut pandang hukum sipil , hubungan antara bank sareng nasabah di jasa transfer dana nyaéta formulir kasapukan méré surat kuasa (lastgeving), dimana nasabah méré kakuatan ka bank kanggo pindah jumlah dana anu tangtu ti akunna ka pihak-pihak séjén luyu jeung kalawan parentah anu dipasihkeun . Upami kajadian kasalahan di palaksanaan transfer anu disababkeun ku kalalaian bank , bank tiasa ditanya akuntabilitas dumasarkeun kana standar . Nanging , upami kasalahan kajadian akibatna kalalaian konsumén contona , anjeun salah ngasupkeun angka akun tujuan , teras teu cekap jawaban hukum sacara prinsip aya di sisi

konsumén , kecuali kaléng kabuktian ayana cacad sistem atanapi kalalaian bank di nyadiakeun mékanisme verifikasi anu cekap .

Salian ti éta , posisi konsumén ogé kedah katingali ti sudut pandang panyalindungan konsumen . Dina kontéks ieu , konsumén kaasup di kategori konsumen palayanan keuangan anu judulna meunangkeun panyalindungan dina kaamanan sareng kanyamanan di transaksi . Prinsip panyalindungan konsumen nungtut ka bank pikeun nyadiakeun sistem anu transparan , aman , sareng tiasa dipercaya méré informasi anu jelas ngeunaan résiko transaksi éléktronik . Kalayan pangwangunan jasa digital sapertos mobile banking sareng internet banking, posisi konsumén jadi beuki seueur kompléks Kusabab transaksi réngsé ku cara mandiri tanpa interaksi langsung kalawan petugas bank , supaya résiko kasalahan input atawa penyalahgunaan data ningkat .

Dina pangartian aya kasalahan dina transfer dana, posisi hukum konsumén pangirim dana tetep salaku nu boga validitas dana éta sapanjang kaléng kabuktian yén transfer éta lumangsung Kusabab kasalahan sareng henteu aya dasar sambungan hukum kalawan panarima . Dina doktrin , pamayaran anu henteu owed (onverschuldigde betaling) méré katuhu ka pihak anu cilaka Pikeun paménta ngabalikeun duit . Kalayan Ku kituna , para nasabah pangirim sorangan posisi hukum Pikeun pamundut pamblokiran dana ngalangkungan bank sareng, upami diperyogikeun , nerapkeun aplikasi atanapi gugatan ka pangadilan pikeun meunangkeun kapastian hukum.

Di sisi séjén , para nasabah panampi dana anu ditransfer sacara salah parantos posisi hukum salaku pihak anu ngatur dana tanpa dasar hak-hak anu sah . Upami panarima nyaho ayana kasalahan éta Nanging Henteu balikkeun deui , teras ku cara hukum kaléng dianggap kalakuan Henteu niat anu saé anu saé sareng poténsial ngabalukarkeun akibatna sipil malah kriminal upami aya unsur disengaja Pikeun sorangan ku cara ngalawan hukum .

Ku cara kitu sacara umum , posisi hukum konsumén di jasa transfer dana nyaéta dualistik , nyaéta salaku poko bahasan hukum anu parantos katuhu dina panyalindungan sareng kaamanan transaksi , sakaligus salaku pihak anu tanggung jawab jawaban dina bebeneran parentah anu dipasihkeun ka bank. Dina sistem

perbankan berbasis digital modéren , kasaimbangan antara teu cekap tanggung jawab sareng kawajiban bank jawaban konsumén penting pisan pikeun ngajamin kapastian hukum , kaadilan , sareng panyalindungan hukum di unggal transaksi transfer dana .

3. Tanggung Jawab Bank BCA ka Konsumén Dipindahkeun Sacara Salah

Tanggung jawab bank kana konsumén di kasus transfer dana anu salah nyaéta masalah anu kedah di katingali ti sambungan hukum kontraktual antara nasabah sareng bank sapertos panitia jasa transfer dana . Dina kontéks Ayeuna , Bank Central Asia (BCA) berkedudukan di salaku palaku bisnis palayanan perbankan anu nyayogikeun palayanan panggalangan dana sakaligus fasilitas transaksi éléktronik , kalebet mobile banking sareng internet banking. Hubunganana hukum éta lahir ti kasapukan bubuka akun sareng panggunaan palayanan perbankan éléktronik , dimana ngatur hak sareng kawajiban masing-masing pihak . Ku kituna éta , unggal masalah transfer anu salah kedahna dianalisis dumasarkeun kana prinsip kalalaian , tanggung jawab jawaban dumasarkeun kana tanggung jawab dumasar kana kasalahan, kitu ogé bekel hukum perbankan anu lumaku .

Ku cara kitu prinsipna , bank wajib laksanakankeun parentah transfer dana numutkeun kalawan mesen konsumén ku cara tepat , gancang , sareng aman . Kawajiban Ieu dumasar kana prinsip prinsip perbankan anu prudensial , nyaéta yayasan operasional perbankan . Upami aya kasalahan transfer anu kajantenan akibatna gangguan kasalahan sistem téknis , atanapi kalalaian internal bank—contona kasalahan ngolah atanapi kagagalan sistem verifikasi — maka bank tiasa ditanya akuntabilitas dina dasar standar Kusabab Henteu beroperasi mesen konsumén ku cara leres . Dina kaayaan éta Ku kituna , bank diwajibkeun pikeun ngalakukeun pamulihan , ngabalikeun duit , atawa formulir kompensasi sanésna upami diperyogikeun kalawan peraturan internal sareng katangtuan hukum anu lumaku .

Nanging ku kituna , dina prakték transfer anu salah sering kajadian , kasalahan umumna disababkeun ku kasalahan konsumén sorangan (kasalahan manusa), sapertos ngasupkeun data anu salah angka akun obyektif atanapi transfer

nominal. Dina kaayaan ieu ceuk bank sacara prinsip Henteu kaléng ditanya akuntabilitas pinuh , sabab bank ngan ukur kalakuan salaku palaksana parentah dumasar kana data anu diasupkeun ku konsumén . Sistem perbankan éléktronik Padamelan ku cara otomatis dumasar kana input anu disayogikeun pangguna , supados salami sistem fungsina kalawan hade jeung goreng aya gangguan téknis , tanggung jawab jawaban hukum dina kasalahan input aya dina diri konsumén salaku nu méré mesen .

Sanaos Ku kituna , bank tetep sorangan kawajiban moral sareng administratif Pikeun ngabantosan prosés penyelesaian , sapertos ngalakukeun ngahalangan sedengkeun dana (upami Masih kénéh sayogi), hubungi bank panampi , sareng ngagampangkeun komunikasi antara pangirim sareng panampi dana. Formulir teu cekap jawaban Ieu Tambih deui alam fasilitasi sareng preventif , sanés panggantian karugian ku cara langsung . Upami dana parantos ditarik ku nu narima , bank henteu sorangan otoritas hiji sisi Pikeun debit mulangkeun tanpa kasapukan panarima atanapi tanpa ayana katéguhan pangadilan.

Tina sudut pandang panyalindungan konsumen palayanan keuangan , tanggung jawab tanggung jawab bank ogé kalebet kawajiban méré informasi anu jelas ngeunaan résiko transaksi éléktronik , kaasup mékanisme konfirmasi sateuacan transfer réngsé . Fitur sapertos tampilan nami panampi sateuacan konfirmasi tungtung nyaéta formulir panyalindungan tindakan pencegahan anu kedah dilaksanakeun disayogikeun ku bank pikeun ngaminimalkeun kasalahan . Upami sistem konfirmasi Henteu leumpang salaku kedahna , teras kaléng némbongan teu cekap jawaban hukum pikeun bank.

Dina kontéksna kasus anu dianalisis sateuacanna , upami éta mangrupikeun kasalahan transfer murni kajadian Kusabab kasalahan nasabah sareng sistem perbankan parantos tampilan idéntitas panarima kalawan Leres sateuacan transaksi dikonfirmasi , teras teu cekap jawaban hukum perbankan diwatesanan ku usaha-usaha Tulung padumukan administratif . Nanging , upami kapanggih ayana kalalaian sistem atanapi kagagalan fitur kaamanan , maka bank tiasa ditanya akuntabilitas dumasarkeun kana prinsip standar atanapi tindakan ngalawan hukum .

Kalayan Ku kituna , tanggung jawab Bank BCA ka transfer palanggan anu salah kondisional sareng gumantung kana sababna kajadian kasalahan Bank tanggung jawab pikeun jawaban pinuh upami kasalahan asalna ti sistem atanapi kalalaian anjeunna , tapi upami kasalahan murni akibatna kasalahan para nasabah , maka teu cekap jawaban utama aya sareng nasabah , sedengkeun bank ngan ukur wajib méré Tulung prosedural . Prinsip kasimbangan teu cekap jawaban ieu naon éta dasar di nangtukeun posisi hukum para pihak di sengketa ngeunaan transfer dana anu salah.

IV. Kacindekan sareng Saran

Dumasarkeun kana hasil panalungtikan sareng diskusi ngeunaan kasus éta kasus transfer dana anu salah Kaputusan Pengadilan Negeri Cibinong Nomer 361/ Pdt.P /2023/PN Cbi Dina taun 2023, éta tiasa nyimpulkeun éta kasalahan transfer dana nyaéta kajadian hukum sacara umum kajadian akibatna kasalahan atanapi kalalaian konsumén di ngasupkeun data transaksi kana sistem perbankan éléktronika . Dina sudut pandang hukum sipil , dana anu ditampi tanpa dasar sambungan hukum anu sah kaasup di kategori pembayaran anu teu acan dibayar owed (onverschuldigde betaling), supados panarima kudu ngabalikeun dana ka pesta pangirim . Kaputusan pengadilan di kasus éta ngagaduhan méré kapastian hukum kalawan mastikeun éta katuhu kapamilikan dina dana tetep aya di sisi pangirim sapanjang kaléng kabuktian yén transfer éta lumangsung Kusabab kasalahan .

Posisi hukum konsumén di jasa transfer dana nyaéta dualistik , nyaéta salaku nu boga dana nu boga hak dina panyalindungan hukum dina hiji waktu salaku pihak anu tanggung jawab jawaban dina bebeneran parentah transaksi anu disayogikeun ka bank. Samentara éta Ku kituna , tanggung jawab bank, kalebet Bank BCA, nyaéta kondisional sareng gumantung kana sababna kajadian kasalahan . Upami kasalahan timbul akibatna gangguan sistem atanapi kalalaian bank , maka bank tiasa ditanya akuntabilitas . Nanging , upami kasalahan murni disababkeun ku kalalaian konsumén sorangan , teras teu cekap jawaban hukum utama tanggung jawab nasabah , sareng ngan ukur bank wajib méré Tulung administrasi saluyu prosedur anu lumaku .

Kalayan Ku kituna , solusina sengketa ngeunaan transfer dana anu salah kedah direngsekeun mertimbangkeun prinsip kapastian hukum , kaadilan , jeung niat anu saé kadua pihak . Ayana kaputusan pangadilan jadi alat musik penting Pikeun méré legitimasi hukum dina prosés ngabalikeun duit upami padumukan ngaliwatan mékanisme perbankan Henteu ngahontal hasilna .

Dumasarkeun kana kacindekan ceuk panulisna , méré sababaraha saran sapertos di handap ieu :

1. Mimitina , pikeun pesta perbankan , peryogi réngsé nguatkeun sistem kaamanan sareng verifikasi transaksi éléktronik , sapertos tambahan fitur konfirmasi bewara langsung anu berlapis-lapis , sareng atikan sacara berkala ka konsumén ngeunaan résiko transfer anu salah. Usaha ieu penting Pikeun ngaminimalkeun poténsial kasalahan kusabab kasalahan manusa sareng ningkatna panyalindungan hukum kanggo para nasabah .
2. Kadua , pikeun konsumén , diperyogikeun langkung ati-ati jangkung di ngalakukeun transaksi transfer dana , kaasup mastikeun mulangkeun angka akun sareng idéntitas panarima sateuacan ngalakukeun konfirmasi tungtung . Kasadaran hukum sareng literasi digital masarakat butuh ningkat sahingga résiko sengketa kaléng dipencet .
3. Katilu , pikeun baheula kawijakan sareng régulator di widangna palayanan keuangan , kabutuhan réngsé pamutahiran peraturan anu ngatur mékanisme ngaréngsékeun transfer dana anu salah Tambih deui gancang sareng efektif , ku kituna Henteu salawasna gumantung kana prosés peradilan anu meryogikeun waktos sareng biaya .
4. Kaopat , pikeun lembaga kaadilan , penting Pikeun Lajengkeun penjaga konsistensi di méré kaputusan anu ngajamin kapastian hukum sakumaha ogé méré panyalindungan ka pihak-pihak anu niatna hade saé , janten kaléng jadi pedoman kanggo padumukan kasus sarupa di mangsa nu bakal datang .

BIBLIOGRAFI

A. Buku :

- Abdulkadir Muhammad. *Hukum Perdata Indonésia* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2010.
- Achmad Ali. *Ngabuka Tabir Hukum: Ulikan Filosofi sareng Sosiologis* . Kencana , Jakarta, 2015 .
- Agus Darmono. *Hukum Perbankan di Indonésia* . Jakarta: Prenadamedia Group, 2018.
- Ali Nurhadi jeung Siti Zulaikhah. *Hukum Perbankan sarta Manajemén Resiko* . Jakarta: Rajawali Press, 2019.
- Bahder Johan Nasution. *Métodologi Diajar Élmu Hukum* . Mandar Maju, Bandung, 2016.
- Bahsan , M. *Hukum Perbankan di Indonésia* . RajaGrafindo Persada , Jakarta, 2013.
- Bambang Martono. *Hukum Sistem Pamayaran sareng Transfer Dana* . Yogyakarta: UII Press, 2020.
- Bismar Nasution . *Hukum Usaha* . USU Press, Medan, 2015.
- Bryan A. Garner. *Kamus Hukum Black* . Thomson Reuters, St. Paul, 2019.
- Celina Tri Siwi Kristiyanti . *UU Perlindungan Konsumen* . Sinar Grafika, Jakarta, 2019.
- D. Sugiharto . *Manajemén Résiko Perbankan sareng Perlindungan Pelanggan* . Surabaya: Universitas Airlangga Press, 2023.
- Eddy Panggabean. *Hukum Perdata Indonésia* . USU Press, Medan, 2014.
- Utrecht. *Pendahuluan Hukum Tata Usaha Negara Indonésia* . Ichtiar Baru, Jakarta, 2012.
- Gatot Supramono . *Protection Hukum pikeun Konsumén di Indonésia* . Rineka Cipta, Jakarta, 2013.
- Gunawan Widjaja. *UU Perlindungan Konsumén di Indonésia* . Jakarta: Sinar Grafika , 2018.
- Hendra Salim. *Hukum Perlindungan Konsumén dina Séktor Jasa Keuangan* . Jakarta: Kencana , 2022.
- J. Satrio. *Hukum Kontrak: Kontrak Anu Timbul tina pasatujuan* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2016.
- Jimly Asshiddiqie. *Konstitusi jeung Konstitusionalisme Indonésia* . Konstitusi Press, Jakarta, 2010.
- _____. *Gagasan Nagara Hukum Indonésia* . Constitution Press, Jakarta, 2015.
- Johnny Ibrahim. *Téori sareng Métodologi Panalungtikan Hukum Normatif* . Bayumedia , Malang, 2006.
- Mariam Darus Badruzaman. *Kodeu Sipil Buku III Hukum Kontrak kalawan Pedaran* . Alumni, Bandung, 2015.
- Muchsin . *Perlindungan sareng Kapastian Hukum pikeun Investor di Indonésia* . UNS Press, Surakarta, 2003.
- Muhammad Aziz. *UU Perlindungan Konsumen* . Rajawali Press, Jakarta, 2019.

- Muhammad Djumhana. *Hukum Perbankan di Indonésia* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2016.
- Munir Fuady . *Hukum Perbankan Modern* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2014.
- _____. *Hukum ngeunaan Panangtayungan Konsumén* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2017
- _____. *Téori Hukum Modern* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2019.
- Ni'matul Huda. *Hukum Konstitusi Indonésia* . Rajawali Press, Jakarta, 2018.
- Peter Mahmud Marzuki. *Hukum sarta Robah Sosial* . Emas , Jakarta, 2015.
- _____. *Bubuka Élmu Hukum* . Kencana , Jakarta, 2016.
- _____. *Panalungtikan Hukum* . Kencana , Jakarta, 2017.
- Philipus M. Hadjon . *Perlindungan Hukum pikeun Masarakat Indonésia* . Bina Ilmu, Surabaya, 2007.
- R. Hidayat. *Panangtayungan Konsumén di Transaksi éléktronik sareng Perbankan* . Bandung: Alfabeta , 2021.
- Ridwan HR. *Hukum Administratif Nagara* . Rajawali Press, Jakarta, 2014.
- Romli Atmasasmita . *Téori Hukum Integratif* . Genta Publishing, Yogyakarta, 2012.
- Rustam Darus . *Hukum Perbankan sarta Pangwangunan Téknologi* . Sinar Grafika, Jakarta, 2018.
- R. Yulianto. *Peraturan OJK sareng Perlindungan Konsumen Jasa Keuangan* . Jakarta: Rajawali Pers, 2024.
- Satjipto Rahardjo . *Hukum Progresif* . Kompas, Jakarta, 2009.
- _____. *Hukum di Perspektif Sejarah sareng Parobahan Sosial* . Alumni, Bandung, 2010.
- _____. *Ngabedah Hukum Progresif* . Kompas, Jakarta, 2011.
- _____. *Élmu Hukum* . Citra Aditya Bakti, Bandung, 2014.
- Setiono . *Aturan Hukum (Supremasi Hukum)* . UNS Press, Surakarta, 2004.
- Shidarta . *Hukum Perlindungan Konsumén Indonésia* . Grasindo , Jakarta, 2017.
- Soerjono Soekanto. *Bubuka Panalungtikan Hukum* . UI Press, Jakarta, 1986.
- _____. *Faktor-faktor anu Mangaruhan Penegak Hukum* . Rajawali Press, Jakarta, 2014.
- Soerjono Soekanto jeung Sri Mamudji. *Panalungtikan Hukum Normatif : A Tinjauan Singket* . Rajawali Press, Jakarta, 2001.
- Subekti . *Prinsip Hukum Sipil* . Intermasa , Jakarta, 2014.
- Sudikno Mertokusumo. *Pamahaman Hukum: A Bubuka* . Liberty, Yogyakarta, 2015.
- _____. *Kapanggihna Hukum* . Liberty, Yogyakarta, 2016.
- Sunaryati Hartono. *Pulitik Hukum Nuju Sistem Hukum Nasional* . Alumni, Bandung, 1991.
- Taufik Ismail. *Hukum sarta Protection Konsumén dina Jaman Digital* . Prenadamedia , Jakarta, 2020.
- Wirjono Prodjodikoro . *Prinsip Hukum Sipil* . Sumur Bandung , Bandung, 2011.
- Zainuddin Ali. *Métode Panalungtikan Hukum* . Sinar Grafika, Jakarta, 2014.

B. Peraturan Undang-undang :

Undang-Undang Dasar Républik Indonésia Taun 1945

Lembaran Nagara 1847 Nomer 23 ngeunaan Kitab Undang-Undang Hukum Sipil

Konstitusi Nomer 10 taun 1998 ngeunaan Robah dina Konstitusi Nomer 7 taun 1992 ngeunaan Perbankan .

Konstitusi Nomer 8 taun 1999 ngeunaan Panangtayungan Konsumén

Konstitusi Nomer 23 taun 1999 ngeunaan Bank Indonésia salaku ngagaduhan robah sababaraha kali pamungkas kalawan Konstitusi Nomer 4 taun 2023 ngeunaan Pangwangunan sareng Panguatan Sektor Keuangan (UU P2SK)

Konstitusi Nomer 3 taun 2011 ngeunaan Transfer Dana

Konstitusi Nomer 1 taun 2024 ngeunaan Robah Kadua dina Konstitusi Nomer 11 taun 2008 ngeunaan Inpormasi sareng Transaksi Hukum Éléktronik Nomer 21 taun 2011 ngeunaan Otoritas Jasa Keuangan

Konstitusi Nomer 24 taun 2004 ngeunaan Lembaga Penjaminan Tabungan salaku robah kalawan Konstitusi Nomer 7 taun 2009.

Konstitusi Nomer 19 taun 2016 ngeunaan Robah dina Konstitusi Nomer 11 taun 2008 ngeunaan Inpormasi sareng Transaksi Éléktronik .

Konstitusi Nomer 30 taun 1999 ngeunaan Arbitrase sareng Alternatif Padumukan Sengketa.

PP No. 71 Taun 2019 ngeunaan Implementasi Sistem sareng Transaksi Éléktronik .

Peraturan Bank Indonésia Nomer 22/23/PBI/2020 ngeunaan Sistem Pamayaran .

Peraturan Bank Indonésia Nomer 23/6/PBI/2021 ngeunaan Panangtayungan Konsumén

Peraturan Bank Indonésia Nomer 14/2/PBI/2012 ngeunaan Implementasi Kagiatan Instrumen Pamayaran kalawan Ngagunakeun Kartu.

Peraturan OJK Nomer 1/POJK.07/2013 ngeunaan Panangtayungan Konsumén Sektor Jasa Keuangan.

Peraturan OJK Nomer 18/POJK.07/2018 ngeunaan Layanan Keluhan Konsumén dina Sektor Jasa Keuangan.

Peraturan Otoritas Jasa Keuangan Nomer 18/POJK.03/2016 ngeunaan Implementasi Manajemén Résiko pikeun Bank Komersial.

Peraturan OJK Nomer 61/POJK.07/2020 ngeunaan Lembaga Alternatif Padumukan Sengketa Sektor Jasa Keuangan

Peraturan OJK Nomer 6/POJK.07/2022 ngeunaan Panangtayungan Konsumén sareng Masarakat dina Sektor Jasa Keuangan.

C. Sumber Anu sanésna (Média Massa, Situs Wéb, Jurnal) :

Anggraeni , Dwi Ratna. " Perlindungan Hukum Ngalawan Konsumén di Transaksi Perbankan Digital ." Jurnal Hukum IUS QUIA IUSTUM 27, No. 2 (2020): 265–288

Siregar, Yustina Tri, jeung Denny Putra. " Tanggung Jawab Bank Terhadap Kasalahan Transfer Dana Nasabah ." PRIORIS Law Journal 11, no. 1 (2020): 1–16. <https://doi.org/10.25105/prioris.v11i1.6411>

Wibowo, Agung. “ Palaksanaan Prinsip Ati-ati di Panangtayungan Konsumén " Perbankan ." Jurnal Hukum sareng Pangwangunan 50, no. 3 (2020): 743–764. <https://jhp.ui.ac.id/index.php/home/article/view/2421>

Pohan , Siti Rahmah. “Panyalindungan Konsumén Jasa Keuangan tina Perspektif Undang-Undang Perlindungan Konsumén.” Jurnal RechtIdee 15, No. 2 (2020): 275–294. <https://doi.org/10.21107/ri.v15i2.8231>

Hidayati , Nurul. " Tanggung jawab Perbankan ka Konsumén di Transaksi Éléktronik ." Jurnal Yurisprudensi 10, no. 1 (2021): 45–62. <https://doi.org/10.23917/jurisprudence.v10i1.12543>

Syaputra, Andi. “ Éféktivitas OJK di Padumukan Sengketa Konsumén Jasa Keuangan.” Jurnal Undang-Undang Indonésia 18, no. 4 (2021): 511–530. <https://ejurnal.peraturan.go.id/index.php/jli/article/view/1152>

Prasetyo , Saé. “ Kawijakan Panangtayungan Konsumén di Sistem Pamayaran Digital ." Jurnal Hukum Sipil IUS 5, no. 2 (2021): 201–220. <https://doi.org/10.31764/iuscivile.v5i2.7328>

Putri, Fitria, jeung Andryan Zain. “Peran OJK di Panangtayungan Konsumén dina Layanan Perbankan Digital ." Jurnal Hukum Bina Mulia 6, no. 2 (2022): 145–162 .

Yulianto, Bambang. " Panyalindungan Hukum Pelanggan di " Transaksi Perbankan Éléktronik ." Jurnal Recht Vinding 11, No. 1 (2022): 101–118. https://rechtsvinding.bphn.go.id/jurnal_online/perlindungan-hukum-nasabah

Hidayat, R., jeung R. Fauzan. “ Alternatif Padumukan Sengketa Konsumén Jasa Keuangan ngaliwatan LAPS SJK.” BPHN Journal 34, No 2 (2023): 211–230. <https://ejournal.bphn.go.id/index.php/jurnal-bphn/article/view/323>

Kurniawan, Ahmad. “ Tanggung Jawab Hukum Bank dina Kasus Kasalahan Transfer Dana ." Responsive Law Journal 7, no. 1 (2023): 55–72. <https://doi.org/10.32534/responsif.v7i1.982>

- Arifin, Zainal. " Perlindungan Hukum Konsumen ka Produk Layanan Keuangan Digital ." Jurnal Yurisprudensi 13, no. 2 (2023): 177–195. <https://doi.org/10.23917/jurisprudensi.v13i2.13987>
- Lestari, Ratna. " Prinsip - Prudence Perbankan di Perspektif " Panyalindungan Konsumén ." Journal of Legal Panorama 8, no. 1 (2023): 88–104. <https://doi.org/10.21067/jph.v8i1.13472>
- Nurhaliza, Ayu. " Kabérésan Sengketa Konsumén Perbankan ngaliwatan OJK." Positum Law Journal 8, no. 2 (2023): 241–258. <https://doi.org/10.35706/positum.v8i2.12891>
- Rahmawati, Indah. "Peran Bank Indonésia dina "Mastikeun Kaamanan Sistem Pamayaran ." Jurnal Keuangan sareng Perbankan 27, no. 3 (2023): 312–328. <https://doi.org/10.26905/jkdp.v27i3.15231>
- Susanto, Eko. " Kadesekna LAPS SJK di Panangtayungan Konsumén Jasa Keuangan." Jurnal Hukum sareng Kaadilan 13, no. 1 (2024): 77–96. <https://doi.org/10.25216/jhp.13.1.2024.77-96>
- Handayani , Dini. " Perlindungan Hukum pikeun Konsumén Perbankan Digital ." Jurnal Rechtsregel 10, No. 1 (2024): 123–140. <https://doi.org/10.15294/rechtsregel.v10i1.11793>
- Wulandari, Fitri. " Posisi Konsumén salaku Konsumén dina Hukum Perbankan Indonésia ." Jurnal Kaadilan 13, no. 2 (2024): 245–264. <https://doi.org/10.20961/yustisia.v13i2.12892>
- Pratama, Iqbal. " Panyalindungan Konsumén Jasa Keuangan dina Era Digital " Perbankan ." Jurnal Rechtsidee 16, No. 1 (2025): 15–36. <https://doi.org/10.21107/ri.v16i1.10923>
- Salsabila, Nisa. " Tanggung jawab Perbankan ka Karugian Konsumén Akibat Kasalahan Téknis ." Jurnal Studi Hukum Reformasi 12, no. 1 (2025): 91–110. <https://doi.org/10.35967/reformasi.v12i1.11952>